

ÜRDÜN'DEKİ DARBE GİRİŞİMİNDE SUUDİ ARABİSTAN'A YÖNELİK SORU İŞARETLERİ

MEHMET RAKİPOĞLU

Kurum Dışı Araştırmacı ORSAM

“

Tutuklanan isimlerin arasında Muhammed bin Selman'a yakınlığı ile bilinen Macali kabilesinin önde gelen isimleri, Prens Hamza, Besim İbrahim Avadullah, Şerif Hasan bin Zeyid gibi isimlerin yer alması darbe girişiminin arkasında dış aktörlerin etkin olduğu iddiasını güçlendirdi.

”

Nisan ayının ilk haftasında Arap ayaklanmalarından beri pek fazla gündeme gelmeyen ve istikrarını koruyan Ürdün monarşisinde önemli gelişmeler yaşandı. Başkent Amman'da yaşanan kritik gelişme; içlerinde Kral II. Abdullah'ın üvey kardeşi olan ve 1999-2004 yılları arasında veliahtlık görevi yapan Hamza bin Hüseyin'in de bulunduğu birtakım üst düzey ismin tutuklanmasıydı. Tutuklanmaya sebep olarak askerî bir kalkışma iddiası ortaya atıldı. Tutuklanan isimlerin arasında Muhammed bin Selman'a yakınlığı ile bilinen

Macali kabilesinin önde gelen isimleri, Prens Hamza, Besim İbrahim Avadullah, Şerif Hasan bin Zeyid gibi isimlerin yer alması darbe girişiminin arkasında dış aktörlerin etkin olduğu iddiasını güçlendirdi. Bu anlamda 2015'ten bu yana benzer darbe girişimleri, keyfi tutuklamalarla gündeme gelen Suudi Arabistan'ın krizde önemli rol oynadığı birçok uzman tarafından dile getirildi. Dahası Lübnan'ın el-Ahbar gazetesi, Ürdünlü

bir güvenlik görevlisinin beyanlarına dayandığı haberde İsrail'in planı olan bu darbe girişiminin Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed bin Selman tarafından desteklendiğini iddia etti. Ayrıca yine bin Selman ve Abu Dabi Velihaht Prensi Muhammed bin Zayid'e yakınlığı ile bilinen Muhammed Dahlan'ın da Filistinli ve Ürdünlüleri sokağa çıkma noktasında mobilize etmeyi planladığı dile getirildi. Son olarak Suudi Arabistan'ın Ürdün'ün güneydeki aşiretlere darbeye destek vermeleri hâlinde vatan -

daşlık teklif ettiği de söylendi. Bu anlamda Suudi Arabistan'ın ve özellikle Suudi Arabistan'ın de facto kralı gibi hareket eden Muhammed bin Selman'ın Ürdün'deki darbe girişimindeki rolü merak edilmeye başlanmıştır.

GİRİŞİME YÖNELİK DIŞ MİHRAK SÖYLEMİ

Bin Selman'ın Ürdün'deki darbe girişiminde rol oynadığı iddiasını, tutuklanan isimlerin Ürdün'ü istikrarsızlaştırmak isteyen dış aktör/mihraklarla bağlantılı olduğunu söylemi güçlendirdi. Bu anlamda Prens Hamza,

Avadullah, Şerif Hasan bin Selman'a yakınlığı ile bilinen üç isim olarak öne çıkmaktadır. Prens Hamza, Ürdün hükümetinin kamulaştırma projeleri kapsamında arazileri ellerinden alınan Suudi Arabistan'da da kolları olan el-Huveyyat aşiret mensuplarıyla yakın ilişkiler geliştirmiştir. Ayrıca Hamza'nın ikinci eşi de Suudi Arabistan'ın Ceraş bölgesinde yaşayan bir kabileye mensuptur. Birçok bölge uzmanı Prens Hamza'yı İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan'ın stratejik partneri olarak tanımlamaktadır. Dahası el-Ğad isimli gazetedeki yazısında Suudi Arabistan rejimine yakın bir isim olan Fehd el-Haitan Prens Hamza'nın rolü üzerine Suudi Ara-

bistan'ın da katıldığı önemli bir istihbari toplantı yapıldığını yazmıştır.

Tutuklanan ve Muhammed Bin Selman'a yakınlığı ile bilinen üçüncü isim ise Şerif Hasan bin Zayid'dir. Kral Abdullah'ın Suudi Arabistan özel temsilcisi olduğu iddia edilen Şerif Hasan'ın darbe girişimi suçlamasıyla tutuklanması, Amman'da yaşananlarda Suudi Arabistan'ın daha özel söylemek gerekirse Muhammed bin Selman'ın parmağı olduğunu güçlendirir niteliktedir.

Muhammed Bin Selman'a yakın olan ikinci isim Besim İbrahim Avadullah'tır. 1992-1996 yılları arasında Ekonomi Bakanı, 2007-2018 yılları arasında Ürdün Kraliyet Mahkemesi Başkanı olan Avadullah'ın görevine Suudi Arabistan'a çok fazla yakın olduğu gerekçesiyle 2018'de son verildi. Fakat Ürdün iç siyasetinde Avadullah'ın etkisi sonlanmadı. Bu anlamda Avadullah, 2018'deki başbakan değişiminde de büyük rol oynadı. Devam eden süreçte Kral Abdullah'ın Suudi Arabistan nezdindeki algısını da olumsuz yönde şekillendirdi. Avadullah 2018'de Dubai'ye taşındı ve Tomuh isminde bir şirket kurdu. Dahası Avadullah Muhammed bin Selman'a danışmanlık yapmaya başladı ve kurduğu iş adamları ağıyla Muhammed bin Selman'ın

NEOM projesine ve mimarı olduğu ARAMCO'nun halka arz edilip özelleştirilmesi gibi projelere ciddi destek buldu. Ürdünlü bir üst düzey yetkilinin Washington Post'a aktardığına göre Muhammed bin Selman'ın özel danışmanı olmadan önce Suudi Arabistan'ın Ürdün'deki özel temsilcisi olan Avadullah'ın darbe girişiminde rol oynaması, doğrudan Muhammed bin Selman'ın sürece dâhil olduğuna işaret olarak görülmektedir.

Tutuklanan ve Muhammed Bin Selman'a yakınlığı ile bilinen üçüncü isim ise Şerif Hasan bin Zayid'dir. Kral Abdullah'ın Suudi Arabistan özel temsilcisi olduğu iddia edilen Şerif Hasan'ın darbe girişimi suçlamasıyla tutuklanması, Amman'da yaşananlarda Suudi Arabistan'ın daha özel söylemek gerekirse Muhammed bin Selman'ın parmağı olduğunu güçlendirir niteliktedir. Prens Hamza'nın yakın adamlarından olan Şerif Hasan'ın aynı zamanda Suudi Arabistan ile de iş birliği içerisinde olduğu bilinmektedir. Şerif Hasan'ın Haşimi aşiretinin önde gelenlerinden ol-

duğu ve Suudi Arabistan'da ikamet edip ciddi yatırımları olduğu bilinmektedir.

DIŞ POLİTİKA TUTUMUNDAKİ ISRAR VE DARBE GİRİŞİMİ ARASINDAKİ MUHTEMEL İLİŞKİ

Bununla birlikte darbe girişimi kapsamında gerçekleştirilen tutuklamaları Ürdün'ün dış politik çizgisi üzerinden de okumak mümkündür. Bu anlamda birçok uzmana göre, Amman'ın son dönemdeki dış politikası geleneksel kodlarından kopuşun işaretlerini barındırmaktadır. İsrail'in son dönem yoğunlaşan işgal politikalarını benimsemeyen Ürdün, bölgesel düzlemde Suud-BAE eksenine de tam anlamıyla boyun eğmek istememektedir. Bu anlamda Kral Abdullah, ekonomik destek elde etmek için 8 Mart'ta Suudi Arabistan'a yaptığı ziyarette Velihaht Prens ile görüşüp Velihaht Prens'in Ürdün siyasetine dâhil olmaması gerektiğini dile getirmiştir. Bu anlamda darbe girişimi kapsamında tutuk-

lanan isimlerin Ürdün'ü istikrar-sızlaştırmak isteyen dış aktörlerle bağlantılı olduğunun dile getirilmesinin dolaylı olarak Suudi Arabistan'ı işaret ettiği söylenebilir. Diğer taraftan Ürdün'ün darbe girişiminde Prens Hamza, Avadullah gibi Muhammed bin Selman'a yakın isimler üzerinden Velihaht Prens'i suçlaması, Suudi Arabistan'daki Ürdünlü iş adamlarının ülke dışına çıkarılması ve dolayısıyla ekonomik kazanımların kaybı anlamına gelecektir. Bundan dolayı Kral Abdullah, Ürdün'ü istikrar-sızlaştırmak isteyen dış aktörler söylemi üzerinden üstü kapalı olarak Suudi Arabistan'ı işaret etmektedir.

Yüzyılın Anlaşması adı verilen süreçte Ürdün'ün pasifize edilip yerine Suudi Arabistan ve BAE'nin yerleştirilmek istenmesi, Amman'ı mezkûr aktörlere karşı adım atmaya zorlamıştır. Tarihsel el-Suud-el-Haşimi rekabeti de göz önünde bulundurulduğunda darbe girişiminin arkasında Suudi Arabistan'ın parmağının olabileceği iddiaları güçlenmektedir.

Suudi Arabistan Kraliyet Divanı ise darbe girişimin başarısız olmasının ardından ülkenin resmî haber ajansı (SPA) aracılığıyla yaptığı açıklamada söz konusu gelişmelerin yaşanmasının hemen akabinde Kral Abdullah'ın ve Prens Hüseyin bin Abdullah'ın aldığı kararların arkasında olduğunu belirtti. Ayrıca darbe girişimi kapsa-

mında tutuklanan Avadullah'ın serbest bırakılması için Suudi Arabistan, Dışişleri Bakanı Faysal bin Farhan'ı, istihbarat direktörünü ve Velihaht Prens'in üst düzey yetkililerinin de içerisinde bulunduğu bir heyeti Amman'a gönderdi. Avadullah'ın serbest bırakılması için 3 milyar dolar teklif edilse de Kral Abdullah bu teklifi reddetti. Nitekim Avadullah, Suudi Arabistan'ın Muhammed Dahlan'ı olarak adlandırılmakta ve Ürdün basınına göre İsrail lehine Filistin'den toprak satın almakta ve dengeleri Tel Aviv'den yana değiştirme yönünde adımlar atmaktadır.

Öte yandan Yüzyılın Anlaşması adı verilen süreçte Ürdün'ün pasifize edilip yerine Suudi Arabistan ve BAE'nin yerleştirilmek istenmesi, Amman'ı mezkûr aktörlere karşı adım atmaya zorlamıştır. Tarihsel el-Suud-el-Haşimi rekabeti de göz önünde bulundurulduğunda darbe girişiminin arkasında Suudi Arabistan'ın parmağının olabileceği iddiaları güçlenmektedir. Nitekim Muhammed bin Selman'ın ve Kral Selman bin Abdülaziz'in Haşimi ailesine yönelik rahatsızlığı bilinmektedir. Suudi Arabistan rejimi İslam dünyası nezdindeki otoritesini Kudüs'ün kontrolünü ele geçirerek güçlendirmek istemiş olabilir. Bu çerçevede Ürdün'deki darbe girişiminde tutuklanan isimlerin Suudi Arabistan'a yakın isimler olmasının arkasında Filistin üzerindeki el-Suud/el-Haşimi rekabeti olduğu da söylenebilir. Bu kapsamda Ürdün'ün Filistin meselesindeki aktifliği ve İsrail'i bu konuda rahatsız etmesi, söz konusu gelişmelerin nedeni olarak sayılabilir.

Kral Abdullah kendisine yönelik yapılan ve aile içi çekişme gibi gösterilen bu darbe girişimini erken püskürterek dış politik çizgisini sürdürme yönünde önemli bir adım atmıştır. Bu anlamda Ürdün'ün, İsrail'in son dönem politikalarına misilleme adımları attığı da görülmektedir. Ürdün Velihaht Prens Hüseyin'in Aksa ziyaretini engelleyen Binyamin Netanyahu'ya BAE'ye gitmek için hava sahasını açmamıştır. Son olarak dış politik çizginin ekonomik boyutu olduğu da söylenebilir. İsrail-Körfez hattı arasındaki siyasi ve güvenlik yakınlaşmasının ekonomik boyutlara erişmesi Ürdün'ün sıkışmış ekonomisine de meydan okumalar getirmektedir. Bu anlamda İsrail'in Akabe Körfezi'nden yeni bir kanal açma projesi ve Hayfa Limanı'nda Körfez'e uzanacak olan demiryolu projesi de Ürdün'ün jeo-ekonomik konumunu olumsuz etkileyen gelişmeler olarak görülebilir. Ayrıca Suudi Arabistan ve BAE'nin de yıllık 3-4 milyar doları bulan mali desteğini kesmesi Ürdün'ün darbe söylemlerinde mezkûr aktörlerin parmağı olduğu iddialarını güçlendirmektedir.

DARBE GİRİŞİMİNDE SİYASAL FIRSATÇILIK İHTİMALİ

Öte yandan gerek kabileler gerekse halk tarafından görüşleri benimsenen Prens Hamza'nın marjinalleştirilmesi için dış mihrak söyleminin rejim tarafından üretildiği de söylenebilir. Diğer bir deyişle Ürdün'de darbe girişimi iddiasıyla tutuklanan Prens Hamza'nın Avadullah-Muhammed bin Selman yakınlığı üzerinden Suudi Arabistan'ın adamı olduğu iddiası, Kral

Abdullah'ın siyasi fırsatçılık yaptığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca darbe söylemine Suudi Arabistan'ı da eklemeyerek hâlihazırda Muhammed bin Selman'a "mesafeli" yaklaşan Joe Biden yönetimi nezdindeki önemini vurguluyor olabilir. Nitekim Biden'ın girişim sırasında Kral Abdullah'a destek sağlaması bin Selman'ın planlarına Biden'ın destek vermediği şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca mezkûr darbe girişimi iddialarının ve dış aktörlerin müdahil olduğu söylentilerinin Prens Hamza'yı susturmak için kullanıldığı da söylenebilir. Nitekim Prens Hamza bir süredir açıktan hükümeti ve Kral'ı eleştirmektedir, söz konusu durum 2018-2019'da yaşanan gösteriler başta olmak üzere birçok noktada rejime meydan okuyan gelişmelere dönüşmüştür. Bu anlamda Prens Hamza'nın siyasi hırsları, Suudi Arabistan-BAE-İsrail ekseninin Ürdün'ü zayıflatma planlarıyla örtüşmektedir. Suudi Arabistan-BAE çizgisine yakın olduğu varsayılan Prens Hamza kozuyla Riyad ve Abu Dabi yönetimleri, Yemen-Katar gibi kritik meselelerde beklenen desteği vermeyen Kral Abdullah'ı cezalandırmak istemiş olabilir.

Sonuç olarak Ürdün'de yaşanan darbe girişiminde dış aktörlerin önemli rol oynadığı iddiası gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Tutuklanan isimler arasında Muhammed bin Selman'a yakınlığı ile bilinen üç üst düzey siyasetçi ve bürokratin yer alması ve Ürdün'ün son dönem bölgesel yaklaşımında Suudi Arabistan-BAE ve İsrail ekseninden görece uzaklaşması, Amman'daki gelişmelerin arkasında Riyad'ın etkili olduğu söylemini güçlendirmektedir. ■